

Kultūras feminisms
Feminisma terminu skaidrojošā vārdnīca

Cultural Feminism
A Glossary of Feminist Terms

LATVIJAS UNIVERSITĀTES HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
Feministica Lettica

Kultūras feminisms

Feminisma terminu skaidrojošā vārdnīca

Sastādītājas un zinātniskās redaktore
Dr. philol. Ausma Cimdiņa un *Dr. philol.* Natalja Šroma

Cultural feminism

A Glossary of Feminist Terms

Edited and introduced by
Dr. philol. Ausma Cimdiņa and *Dr. philol.* Natalja Šroma

Культурный феминизм

Терминологический словарь

Под общей редакцией
Dr. philol. Аусмы Цимдины и *Dr. philol.* Натальи Шром

KULTŪRAS FEMINISMS. Feminisma terminu skaidrojošā vārdnīca
CULTURAL FEMINISM. A Glossary of Feminist Terms

Sastādītājas un zinātniskās redaktore
Dr. philol. Ausma Cimdiņa un *Dr. philol.* Nataļja Šroma

Edited and introduced by
Dr. philol. Ausma Cimdiņa and *Dr. philol.* Nataļja Šroma

Vārdnīca izstrādāta projekta “Dzimumsocialitāte kultūras un varas mijattiecībās: Latvijas un Norvēģijas diversitātes” (NFI/R/2014/061) ietvaros. Projekts līdzfinansēts no Norvēģijas finanšu instrumenta 2009.–2014. gadam līdzekļiem. The glossary is carried out in the frames of the project NFI/R/2014/061 “Gender, Culture and Power: Diversity and Interactions in Latvia and Norway”. The project is co-financed from the EEA and Norway Grant (2009–2014)

Recenzenti *Dr. habil. med.* Māris Baltiņš, *Dr. philol.* Gunta Ločmele
Mākslinieks Modris Brasliņš

Redaktore: Ieva Jansone (latv. val.)
Regīna Jozauska (angļu val.)
Viktorija Koļļegova (krievu val.)

Bibliogrāfijas avotus sakārtojusi un rediģējusi Signe Raudīve

Uz grāmatas 1. vāka Hildas Vikas gleznas *Bārtiete. Pašportrets*. 1936.
(audekls, eļļa, 120 x 91 cm) reprodukcija no Zuzānu kolekcijas

Iespiests SIA “Jelgavas tipogrāfija”

ISBN 978-9934-549-40-3

© Šķirkļu autori, 2017
© Ausma Cimdiņa, Nataļja Šroma,
sastādījums, ievads, 2017
© Modris Brasliņš, mākslinieciskais
noformējums, 2017

Saturs

Ievads	7
Introduction	11
Введение	15

GLOSSARY • VĀRDNĪCA • СЛОВАРЬ	21
-------------------------------------	----

Bibliogrāfija	200
List of Entries	218
Vārdnicā iekļauto terminu rādītājs	220
Sāsinājumi	222
Šķirkļu autori	223
<i>Lasītāju piezīmes un definīcijas</i>	224
<i>Readers' Notes and Definitions</i>	224

Ievads

Mūsdienu sabiedriski politisko norišu, kultūras procesu, kā arī zinātnes pasaules starptautiskā komunikācijā dominē angļu valoda, un viens no būtiskākajiem nacionālās zinātnes attīstības līmeņa rādītājiem ir terminoloģija – tas, cik skaidri definēti un plaši lietoti ir tās vai citas zinātnes nozares atslēgas vārdi un galvenie jēdzieni, proti, termini. Izstrādājot projekta “*Gender, Power and Culture: Diversity and Interactions in Norway and Latvia*” pieteikumu Eiropas ekonomiskās zonas un Norvēģijas finanšu instrumenta 2009.–2014. gadam izsludinātajam projektu konkursam (darba valoda angļu), nācās secināt, ka rast kopīgu valodu un izpratni konkrētu darba uzdevumu risināšanā varētu būt problemātiski tieši terminoloģiskajā plāksnē. Starptautiskās komandas pētnieciskā sadarbība¹ sākās ar projekta iekšējām vajadzībām domātas mazās feminisma terminu vārdnīcas izstrādi, apstiprinoties atziņai, ka *salīdzinot mūsdienu latviešu leksikogrāfijas stāvokli ar sasniegumiem citās valstīs, negribot jākonstatē mūsu atpalicība* (Baldunčiks 2015: 9), un sevišķi uzskatāmi tas parādās tieši feminisma pētniecības un studiju jomā.

Šobrīd zinātnes pasaulē darbojas aptuveni 900 zinātniski pētniecisko institūciju (centru, programmu, departamentu), kas specializējušies feminisma un dzimumsocialitātes jautājumos. Daudzi no šiem zinātniski pētnieciskajiem kolektīviem ir veidojuši savas terminu skaidrojošās vārdnīcas, pievērsoties angliskas cilmes terminoloģijas tulkošanas un adaptācijas problēmām kultūrvīdēs ārpus anglofonās lingvistiskās telpas. *Kultūras feminisms. Feminisma terminu skaidrojošā vārdnīca* ir pirmais šāda veida izdevums latviešu valodā, un tas nepretendē uz sazarotās feminisma terminoloģijas visaptverošu apguvi. Vārdnīcā ir iekļauti 100 šķirkļi, kas varētu būt salīdzinoši maz no potenciāli iekļaujamo skaita. Terminu atlase veikta sadarbībā ar Norvēģijas kolēģiem, un tā vai cita termina iekļaušana vai neiekļaušana šajā vārdnīcā saistīta ar projekta teorētiski metodoloģiskās bāzes un galvenā izpētes objekta – dzimumidentitātes kā nacionālās kultūridentitātes un sievietes pašizpaušmes intelektuālās un mākslinieciskās jomās – tematisko ierobežojumu, kā arī projekta pētnieciskās kapacitātes iespējām.

Mūsdienu lietošanas praksē feminisms ir jēdziens ar daudzām nozīmes niansēm. Tā vēstures pētījumos dominē uzskats, ka jēdziens cēlies no franču vārda

¹ Projekta realizācijā iesaistītās institūcijas: Latvijas Universitāte (Humanitāro zinātņu fakultāte, pētījumu centrs *Feministica Lettica*), Oslo Universitāte (Dzimumsocialitātes pētījumu centrs, *Centre for Gender Research*) un Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija. Piesaistīti speciālisti arī no LU Filozofijas un socioloģijas institūta, LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta, LU Teoloģijas fakultātes un Rīgas Stradiņa universitātes. Šķirkļu aprakstu sagatavošanā iesaistīti dažādu nozaru speciālisti, pamatā latviešu un krievu filologi, literatūrzinātnieki un filozofi, arī teologi un sociologi.

féminisme, ko ieviesis utopiskā sociālisma ideologs Šarls Furjē (*Charles Fourier*) 19. gadsimta 30. gados, kad šis vārds sāks lietot, lai apzīmētu kustību par sieviešu juridisko un politisko līdztiesību ar vīriešiem, piedzīvojot spēcīgu emocionālu pretreakciju (līdzīgi kā daudzi citi sociālpolitisku procesu definēšanai veidojušies *-ismi*) un šis kustības piekritējas demonizējot par vīriešu nīdējām. Angļu valodā tas ienācis no franču valodas un nostiprinājies 19. gadsimta 90. gados, bet patiesībā *féminisme* izcelsme esot neskaidra, jo līdz 19. gs. 70. gadiem arī franču sociālpolitiskās un kultūras vēstures avotos neesot izsekojama (Offen 2000:19). 19. gadsimta 90. gadi ir laiks, kad sāk veidoties nacionālo feminismu aizmetņi arī citviet Eiropā – Vācijā, Itālijā, Spānijā, Beļģijā, Krievijas impērijā, tostarp arī Latvijā. Mūsdienās feminisms ir daudzdimensionāls, iekšēji pretrunīgs un izteikti daudznozīmīgs jēdziens, un šajā vārdnīcā uzsvars ir likts uz feminismu kā teoriju un uzskatu kopumu, bet publiskās diskusijās un ikdienas lietošanas praksē Latvijā pārsvarā tas arvien tiek lietots un saprasts tā sākotnējā nozīmē – kā cīņa par dzimumu līdztiesību, proti, sieviešu politisko tiesību un politiskās līdzdalības iespēju prioritāti – un joprojām nereti negatīvā intonācijā.

No bagātā feminismu tipoloģijas klāsta kā vienojošais izvēlēts *kultūras feminisms* (*cultural feminism*), jēdziens, kas izkristalizējies *esenciālisma* skolas un poststrukturālistu teorētiskajās diskusijās jautājumā par sievietes kā subjekta konceptualizāciju un identitātes krīzi 20. gadsimta 80. gados (Alcoff 1988). Terminoloģija pēc savas būtības ir mierīga prāta produkts (vismaz tā tam vajadzētu būt), bet feministika vēl arvien ir dzīva, intelektuālām un politiskām kaislibām atvērta darbības joma, un arī jēdziens *kultūras feminisms* tiek lietots un izprasts dažādi. Šis vārdnīcas virsrakstā tas domāts kā neitrāls termins feminās diferences un sievišķā subjekta kultūrsociālās determinācijas raksturošanai, lai aktualizētu un izpētītu sievietes intelektuālās un mākslinieciskās jaunrades pašizpausmes un rezonanses sabiedriski politiskās dzīves arēnā.

Katrs šajā vārdnīcā iekļautais šķirklis ir oriģināls autordarbs, izmantojot plašu un daudzveidīgu teorētiskās literatūras klāstu svešvalodās (galvenokārt angļu, arī norvēģu, krievu, vācu un franču), ņemot vērā arī Latvijas specifiku, un izvērstākie šķirklju apraksti var kalpot arī kā uzziņu literatūra. Piemēram, rakstot par sieviešu periodiskajiem izdevumiem, uzsvars ir likts uz sieviešu žurnāliem, kas iznāk Latvijā. Rakstot par sieviešu kustību, stāstīts arī par Latvijas sieviešu organizācijām. Pievēršoties sievietes tēla tipoloģijas jautājumiem, atmiņā atsaukti latviešu kultūras fenomenī un izmantoti latviešu autoru darbi. Piemēram, *ekofeminisma* ideju ilustrācijai – Imanta Ziedoņa dzeja, *kritušās sievietes* piemēram – Andreja Upīša un Ivandes Kaijas romāni, bet sievietes ideāl-tipa patriarhālās kultūras tradīcijā kā ideālas sievas un mātes paraugs – Krišjāņa Barona sieva Dārta, kura līdz pat mūža beigām neiemācījās rakstīt un savu dzīvi veltīja ģimenei – bērniem un vīram. Lietojot vārdnīcu, varēs uzzināt, cik daudzveidīgi *feminismi* sastopami teorētiskajā literatūrā un jēdziena lietošanas praksē, ar ko *franču feminisms* atšķiras no *amerikāņu feminisma*, *kiberfeminisms*

no *ekofemisma*, par anglicisma *gender* kā dzimumu socioloģijas koncepta cilmi un nozīmes transformācijām 21. gadsimta *postfeminisma* un *postgenderisma* teorētiskajās koncepcijās u.tml. Norvēģijas un Latvijas feminisma vēsturi vieno kopīgi iedvesmas avoti Eiropas ideju vēsturē, Norvēģijas un Latvijas feminisma un valstiskās neatkarības kustības vienotība, tipoloģiskas līdzības izcilāko feminisma kustībā iesaistīto rakstnieču radošajās biogrāfijās (Hulda Garborga (*Hulda Garborg*) Norvēģijā, Aspazija Latvijā), kopīgi izaicinājumi mūsdienīgas, no dzimumu stereotipu aizspriedumiem brīvas sabiedrības nostiprināšanā.

Vārdnīcā iekļauti virkne šķirkļu, kas pirmajā acu uzmetienā, šķiet, tajā varētu arī neatrasties, tostarp *translation* (tulkošana, tulkojums). Feminisma teoriju attīstība ir ienesusi zināmas korekcijas arī tulkošanas teorijā un praksē,² un pārliecību par šķirkļa *translation* aktualitāti feminisma studiju kontekstā nostiprinājuši galvenokārt divi mūsu redzeslokā nonākušie ārvalstu autoru darbi (Flotow, L. *Translation and Gender. Translating in the 'Era of Feminism'*. Manchester/Ontario: St. Jerome Publishing and University of Ottawa Press, 1997 un Cassin, B. *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*. Princeton: Princeton University Press, 2014), kā arī Latvijas leksikogrāfu atgādinājums, ka dažādās valodās un kultūrās ir atšķirīga valodas un kultūras situācija, atšķirīgas valodu leksiski gramatiskās struktūras un standartizācijas līmenis, atšķirīgi valodu vēsturiskie kontakti, *dominējošās kontaktvalodas ne vien pozitīvā, bet arī negatīvā ietekmē* (Baldunčiks 2015: 11) un citi faktori, tāpēc vienas valodas terminoloģisko risinājumu loģika nav automātiski attiecināma uz citām valodām.

Vārdnīcas struktūra veidota, sekojot citiem līdzīga tipa izdevumiem, un, kā to lietot, par ceļaspieķi lasītājam kalpo satura rādītājs. Šķirkļu apraksti, kā jau ierasts, izkārtoti alfabētiskā secībā. Šķirkļa nosaukums dots angļu valodā, uzsverot termina cilmes kultūrsociālo un lingvistisko kontekstu – , proti, nevis latviešu valodas un kultūrvīdē cēlušies termini tiek atveidoti angļu valodā, bet gluži otrādi. Terminam angļu valodā seko atveide latviešu valodā (šķirkļu autoru, zinātnisko redaktoru un recenzentu lingvistiskās kreativitātes kopdarbs), kā arī krievu valodā. Šī izvēle saistīta ar to, ka diezgan daudz šķirkļu ir krievu filologu gatavoti (būtu žēl šo lingvistisko kompetenci neizmantot), un trešās valodas iekļaušana šķirkļa/termina nosaukuma šifrējumā ļauj diezgan uzskatāmā veidā pārliecināties par iepriekšteikto, ka terminoloģijas stratēģijas dažādās valodās ir atšķirīgas. Katra šķirkļa apraksta noslēgumā seko norāde *sk. arī*, proti,

² Latvijas situācijā sevišķi nozīmīgi ir arī tulkošanas temporālie aspekti, proti, feminisma klasikas darbu tulkošana ar ievērojamu laika nobīdi (vai to tulkojumu trūkums), jo valodu un vidutājvalodu, no kurām tiek tulkots, leksikogrāfiskais materiāls un terminoloģiskās nianšes laika gaitā mainās, pēdējā laikā diezgan strauji, un no tulkotāja tas prasa visnotaļ sarežģītus teorētiski metodoloģiskus risinājumus. Piemēram, viens no feminisma klasikas darbiem Simonas de Bovuāras *Le Deuxième Sexe*, kas starptautisku popularitāti ieguvis tulkojumā angļu valodā *The Second Sex* (1949), latviski nav tulkots, izņemot dažus fragmentus, kas publicēti žurnāla *Karogs*, 1994, Nr.12 Kritikas nodaļā; Virdžīnijas Vulfas *A Room of One's Own* (1929) latviski izdots 2002. gadā; Džūdītas Batleres *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (1990) latviski izdots 2012. gadā u. tml.

norāde uz šķirkļiem, kur tie paši vai tiem radniecīgi jēdzieni un nozīmes skatīti citā kontekstā. Lai lasītājam vieglāk orientēties, pielikumā dots šķirkļu saraksts gan latviešu, gan angļu valodā. Vārdnīcas pārskatāmības un šķirkļu teksta uztveres labad šķirkļu sagatavošanai izmantotā un citētā literatūra (atsevišķos gadījumos pievienotās literatūras saraksts tuvojās šķirkļa teksta apjomam vai pat to pārsniedza) minēta aiz katra šķirkļa, bet apvienotais literatūras saraksts dots pielikumā. Vienotais šķirkļu autoru saraksts (kā redzams, tas ir diezgan liels, kopskaitā 19) sniedz norādes, kura šķirkļa aprakstu katrs veidojis.

Kā jau teikts, šī vārdnīca tapusi praktiskas nepieciešamības dēļ starptautiska starpdisciplināra pētījumu projekta īstenošanas gaitā, un izdevuma veidotāji cer, ka šis darbs sniegs jaunas ierosmes nozares terminoloģijas tālākā attīstībā. Grāmatu noslēdz brīva lappuse lasītāju pārdomām un piezīmēm. Vārdnīcas lietotāju komentāri un ierosinājumi gan iekļauto šķirkļu pilnveidošanai, gan jaunu šķirkļu izveidei būs gaidīti LU HZF pētījumu centrā *Feministica Lettica*, Rīgā, Visvalža ielā 4a–216 vai e-pastā: feministica.lettica@gmail.com

Pateicībā par radošu sadarbību izdevuma autoriem, recenzentiem, apgāda “Zinātne” redaktorēm, māksliniekam un visiem citiem, kas veicinājuši šī izdevuma tapšanu,

Ausma Cimdiņa un Natālija Šroma

Literatūra

- Alcoff L. (1988). Cultural Feminism versus Poststructuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, Vol. 13, No. 3, pp. 405–436.
- Baldunčiks J. (2015). Vārdu un vārdu nozīmju (ne)iekļaušana vārdnīcā: vērojumi un secinājumi. Baldunčiks J., Veisbergs A. (red.). *Vārdnīcas un valoda*. Valsts valodas komisijas raksti, 7. sēj. Rīga: Zinātne, 9.–28. lpp.
- Cassin B. (ed.) (2014). *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*. Princeton: Princeton University Press.
- Džofers Dž. Ē. (2008). *Valoda un politika*. Rīga: Zinātne.
- Flotow L. (1997). *Translation and Gender: Translating in the “Era of Feminism”*. Manchester: St. Jerome Publishing; Ottawa: University of Ottawa Press.
- Ofen K. (2000). *European Feminisms 1700–1950: A Political History*. Stanford: Stanford University Press.

Introduction

The English language dominates the present-day socio-political and cultural processes and international communication in the world of science. Therefore, one of the major indicators for the level of development of national science is the terminology – how clearly defined and widely used are the key words and main concepts, namely, terms, in one or another branch of science.

The drafting of the project application entitled “Gender, Power and Culture: Diversity and Interactions in Norway and Latvia” under a call for proposals launched by the European Economic Area and Norwegian Financial Mechanism 2009–2014 (with English as the working language) led to the conclusion that specifically due to terminology aspects it might be challenging to find a common understanding when it comes to seeking solutions to specific tasks. The international research team¹ began its cooperation with compiling a small dictionary of feminist terms and, in the process, confirming the awareness that “When assessing the state of affairs in the contemporary Latvian lexicography against achievements in other countries, one must reluctantly admit that we are staying behind” (Baldunčiks 2015: 9), and this is particularly evident in feminist research and studies. About 900 research institutions (centres, programmes, departments) operating in the world of contemporary science specialise in feminism and gender sociality issues. Not exactly each of them, but many of those research teams have compiled their explanatory terminological dictionaries and glossaries, addressing the problems of translation and adaptation of the terminology of English origin in cultural environments beyond the Anglophone linguistic space.

“Cultural Feminism. Glossary of Feminist Terms” is the first publication of this kind in the Latvian language, and it does not claim to fully cover feminist terminology, especially when it comes to feminism as a complex, interdisciplinary phenomenon. The glossary contains 100 entries (which may be a relatively small part of those that could potentially be included). The selection of terms was carried out in close cooperation with Norwegian colleagues. The inclusion or non-inclusion of a term in the glossary is conditioned by the necessary thematic framework and is connected with the theoretical and methodological base of the project and its main research object: gender identity as a component of social and national cultural identity, as well as the representation of women in

¹ The implementing institutions: The University of Latvia (the Faculty of Humanities, *Feministica Lettica* Centre for Feminism Studies), Oslo University (*Centre for Gender Research*) and Rēzekne Academy of Technologies. The specialists involved also represent the UL Institute of Philosophy and Sociology, the UL Institute of Literature, Folklore and Art; the UL Faculty of Theology, and Rīga Stradiņš University. Descriptions of entries have been prepared by experts in various fields, mainly Latvian- and Russian-language linguists, literary scientists and philosophers, also theologians and sociologists.

the intellectual and artistic spheres of activity. In addition, the selection was adjusted by the research and intellectual capabilities of the project.

In contemporary practical usage feminism is a concept with multiple shades of meaning. The prevailing opinion in historical research is that the concept has its roots in the French word *féminisme*, originated by Charles Fourier, an early socialist thinker, later associated with utopian socialism, in the 1830s, when the word began to be used to denote the movement of women's legal and political equality with men – and this caused a strong emotional response (like many other *isms* coined to denote socio-political processes), and the followers of the movement were demonised as misandrist. The French word was borrowed into English and entered common usage in the 1890s, while in fact the origin of *féminisme* is said to be obscure since it cannot be traced in French sources of socio-political and cultural history until the 1870s (Offen 2000:19). The 1890s was a time when national varieties of feminism were germinating elsewhere across Europe – in Germany, Italy, Spain, Belgium, and the Russian Empire, including Latvia. The present-day feminism is a multidimensional, distinctly polysemantic concept fraught with internal contradictions, and the glossary places emphasis on feminism as an aggregate of theories and opinions, whilst in public discourse and practical daily usage in Latvia the term functions and is understood in its original meaning – as the fight for gender equality, namely, prioritising women's political rights and opportunities for political participation – and not once carrying a negative connotation.

From the vast array of types of feminism, *cultural feminism* has been chosen as the underlying concept – the one that emerged from theoretical discussions by the school of essentialism and poststructuralists on the matter of conceptualising woman as Subject and on the identity crisis in the 1980s (Alcoff 1988). Terminology is inherently a product of a peaceful mind (at least this is how it should be), but feminism studies is still a dynamic field of activity, open to intellectual and political passions, and the concept of *cultural feminism* is also being used and understood in a number of ways. In the title of this glossary it is meant to be a neutral term for characterising feminine difference and cultural and social determination of a female subject, for playing up and examining woman's self-expression through her intellectual and artistic creativity and its reverberations in the socio-political arena.

Each entry in the glossary is an original work of authorship created tapping into a varied range of literary sources in foreign languages (mainly English, then Norwegian, Russian, German and French) and also considering the specific background in Latvia. The largest descriptions of entries can also serve as reference literature. For instance, when writing about women's periodicals, the authors focus on women's magazines published in Latvia. Entries about the women's movement also refer to Latvian women's organisations. The typology of women images is illustrated with references to Latvian cultural phenomena and the works of Latvian authors. For instance, the poetry of Imants Ziedonis is used to illustrate the idea of *ecofeminism*, novels by Andrejs Upitis and Ivande Kaija –

the *fallen woman*, but the archetype of an ideal woman in the patriarchal cultural tradition – an ideal wife and mother – is associated with the wife to Latvian folklorist Krišjānis Barons, Dārta, who never learned to write and devoted her entire life to her family – her children and her husband. The users of the glossary will explore all the diversity of *feminisms* encountered in theoretical literature and practical usage; find the difference between *French feminism* and *American feminism*, *cyberfeminism* and *ecofeminism*; trace the origin and transformations in the meaning of the Anglicism *gender* as a gender sociology concept in the theoretical conceptions of *postfeminism* and *postgenderism* in the 21st century. The history of Latvian and Norwegian feminism reveals that the movements drew inspiration from common sources in the European history of ideas, the unity between the Latvian and Norwegian movements of feminism and national independence, typological similarities in the creative biographies of the most prominent women authors involved in the feminist movement (Hulda Garborg in Norway and Aspazija in Latvia) and common challenges of building a modern society free from prejudices based on gender stereotypes. The glossary contains a number of entries which, at the first sight, might seem out of place, including *translation*. The development of feminist theories has also brought certain adjustments to the translation theory and practice,² and awareness that the entry *translation* is highly relevant in the context of feminist studies has been fostered by two works of foreign authors which have come to our attention (Flotow, L. *Translation and Gender. Translating in the 'Era of Feminism'*. Manchester / Ontario: St. Jerome Publishing and University of Ottawa Press, 1997 and Cassin, B. *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*. Princeton: Princeton University Press, 2014), as well as by a reminder from Latvian lexicographers that different languages and cultures are subject to different circumstances, there are different lexico-grammatical structures and the level of standardisation, different historical contexts, “not only positive but also negative impact of the dominating contact language” (Balduņčiks 2015: 11) and other factors. Because of this, the underlying logic of terminological solutions in one language cannot be automatically applied to other languages.

The glossary's structure follows the model of other publications of a similar type, and its table of content serves as a reader's guide to its use. The descriptions of entries, as usual, have been arranged in the alphabetical order. The headword of each entry is

² In the case of Latvia, temporal aspects of translation are also vital, namely, the translation of feminist classics has come with a considerable delay (or there are no translations at all), whilst the lexicographic material and terminological nuances of source languages or pivot languages have been changing, quite rapidly in the recent time, which requires a translator to seek rather complicated theoretical and methodological solutions. For instance, one of the classical feminist works, “Le Deuxième Sexe” by Simone de Beauvoir, which gained international acclaim due to its English translation, “The Second Sex” (1949), has not been translated into Latvian, except for some fragments published in the Reviews section of the “Karogs” magazine, Issue No. 12, 1994; Virginia Woolf's “A Room of One's Own” (1929) was published in Latvian as late as in 2002; the Latvian translation of Judith Butler's “Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity” (1990) appeared in 2012, etc.

given in English to emphasise the origin of the term in its cultural, social and linguistic context – i. e., it is not the terms originated in the Latvian linguistic and cultural environment that have been rendered into English, but quite the contrary. The English term is followed by its rendering into Latvian (the creative teamwork of the authors of entries, academic editors and reviewers) and Russian. This choice is due to the fact that many entries have been produced by Russian scholars (and it would be a pity to waste that linguistic competence), and the inclusion of a third language in deciphering the headword / term demonstrates quite graphically that different languages employ different terminological strategies. The description of each entry is concluded with a note *see also*, directing the user to the entries where the same or related concepts or meanings are viewed in a different context. For better navigation, the lists of entries in Latvian, English and Russian have been provided in the annex. For purely technical reasons as well as for a more streamlined structure of the glossary and a more concise presentation of the entries, the bibliographies related to them (in some cases the list of literature was almost as long as, or even longer than the entry text), and the unifying list of literature have been given in the annex. In conclusion, there is a list of authors (quite an extensive one, 19 persons in total) with references to specific entries.

The present glossary has been inspired by practical considerations and produced as part of an international interdisciplinary project. The team of authors hopes that their work will encourage new ideas and initiatives towards further development of terminology in this field. One page at the end of the book has been left blank for readers' reflections, entitled "Readers' notes and definitions". The users of the glossary are welcome to send their comments and recommendations on improving the present entries and including new ones to the *Feministica Lettica* Centre for Feminism Studies at the Faculty of Humanities, the University of Latvia, at Visvalža Street 4a-216, Rīga, e-mail: feministica.lettica@gmail.com.

In gratitude for their creative cooperation to the authors and reviewers of the book, the editors of "Zinātne" Publishers, the designer and all the others who contributed to the making of this publication,

Ausma Cimdiņa and Nataļja Šroma

References

- Alcoff L. (1988). Cultural Feminism versus Poststructuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, Vol. 13, No. 3, pp. 405–436.
- Baldunčiks J. (2015). Vārdu un vārdu nozīmju (ne)iekļaušana vārdnīcā: vērojumi un secinājumi. Baldunčiks J., Veisbergs A. (red.). *Vārdnīcas un valoda*. Valsts valodas komisijas raksti, 7. sēj. Rīga: Zinātne, 9.–28. lpp.
- Cassin B. (ed.) (2014). *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*. Princeton: Princeton University Press.
- Džofers Dž. Ē. (2008). *Valoda un politika*. Rīga: Zinātne.
- Flotow L. (1997). *Translation and Gender: Translating in the "Era of Feminism"*. Manchester: St. Jerome Publishing; Ottawa: University of Ottawa Press.
- Offen K. (2000). *European Feminisms 1700–1950: A Political History*. Stanford: Stanford University Press.

Введение

В современном мире в сфере социально-политических отношений, в культурной и научной коммуникации доминирующим является английский язык. Поэтому одним из важнейших показателей уровня развития национальной науки становится терминология – то, насколько четко определены и широко используются те или иные ключевые слова и основные понятия, то есть термины. Уже в ходе разработки заявки проекта “Gender, Power and Culture: Diversity and Interactions in Norway and Latvia” («Гендер, власть и культура: многообразие и взаимодействия в Норвегии и Латвии»), осуществляемого в рамках конкурса проектов Европейской экономической зоны и Норвежского финансового инструмента за период 2009–2014 гг. (рабочий язык – английский), был сделан вывод о том, что поиск общего для понимания и решения конкретных исследовательских задач языка может быть проблематичным именно в терминологической плоскости. Научное сотрудничество международной команды началось с разработки проекта небольшого глоссария феминистской терминологии, предназначенного для внутреннего использования, что, в свою очередь, подтвердило существующее положение дел: «Сравнивая состояние современной латышской лексикографии с достижениями других стран, невольна приходится констатировать нашу отсталость» (Baldunčiks 2015: 9). Подобная ситуация тем более характерна для сферы феминистских исследований.

В современном научном мире работает около 900 научно-исследовательских институтов (центров, программ, кафедр), специализирующихся в сфере феминизма и гендерных исследований. Разумеется, не все, но многие из этих научно-исследовательских коллективов создали терминологические словари, основываясь на переводе оригинальной английской терминологии и ее адаптации к условиям инациональной культурной среды, за пределами англофонного языкового пространства. «Культурный феминизм. Терминологический словарь» является первым изданием такого рода на латышском языке и не претендует на всестороннее освещение феминистской терминологии, тем более, когда речь идет о феминизме как о сложном, междисциплинарном феномене.

Словарь содержит сто статей (и это сравнительно небольшое количество по отношению к потенциально возможному числу нуждающихся в дефиниции терминов). Отбор терминов осуществлялся в тесном сотрудничестве с норвежскими коллегами. Включение или не включение того или иного термина в словарь обусловлено необходимыми тематическими рамками и связано с теоретико-методологической базой

проекта и его основным исследовательским объектом: гендерная идентичность как составляющая социальной и национально-культурной идентичности, а также репрезентация женщин в интеллектуальной и художественной сферах деятельности. Кроме того, отбор корректировался исследовательскими и интеллектуальными возможностями проекта.

В современной практике феминизм представляет собой концепцию со многими смысловыми нюансами. В историографических исследованиях преобладает точка зрения, согласно которой сам термин происходит от французского слова *féminisme*, введенного в научный оборот в 30-е годы XIX века идеологом утопического социализма Шарлем Фурье (*Charles Fourier*). Тогда это понятие и стали использовать для обозначения движения за правовое и политическое равенство женщин с мужчинами, движения, вызвавшего сильную эмоциональную реакцию (сопоставимую с откликами на другие социально-политические процессы, на многие другие *-измы*), нередко демонизирующую феминисток как мужененавистниц. В английский язык термин приходит из французского и становится распространенным в 90-х годах XIX века, и, тем не менее, до сих пор истоки *féminisme* остаются непроясненными, до 70-х годов XIX века история французского социально-политического и культурного женского движения не прослеживается (Offen 2000: 19).

90-е годы XIX века – это время, когда в Европе зарождаются национальные варианты феминизма – в Германии, Италии, Испании, Бельгии, в Российской империи, в том числе и в Латвии. Современный феминизм – многоуровневая, внутренне противоречивая и многозначная концепция. В нашем словаре акцент сделан на понимании феминизма как совокупности теоретических и мировоззренческих концепций, но в Латвии в общественных дискуссиях и в повседневной практике понятие *феминизм* в основном используется (и понимается) в его первоначальном значении – как борьба за гендерное равенство, в которой приоритетами являются политические права женщин и возможность их равноправного участия в политической жизни общества (и нередко это слово произносится с негативной оценкой и неодобрительной интонацией).

Из богатейшего спектра феминистских типологий в качестве объединяющей словарь концепции было выбрано понятие *культурный феминизм*, концепция, которая выкристаллизовалась в 80-х годах XX века в теоретических дискуссиях о женщине как субъекте концептуализации и кризисе идентичности таких научных школ, как эссенциализм и постструктурализм (Alcoff: 1988). По своей природе терминология является продуктом чистого разума (по крайней мере, так должно быть), но феминистика по-прежнему является сферой, открытой для жарких и страстных интеллектуальных и политических дискуссий, само понятие культурного феминизма используется и понимается по-разному. В названии этого словаря

оно выступает как нейтральный термин для описания специфики *женского (фемининного)* и социокультурной детерминации женственности, для самовыражения интеллектуального и художественного творчества женщин, а также актуализации и исследования резонансных форм и идей в социальной и политической жизни общества.

Каждая из включенных в словарь статей – это оригинальная авторская работа, для создания которой был использован объемный и разнообразный корпус теоретической литературы на иностранных языках (в основном на английском, норвежском, русском, немецком и французском языках), кроме того, в фокусе внимания всегда находилась и учитывалась специфика Латвии, поэтому весьма содержательные словарные статьи можно также использовать в качестве справочной литературы. Так, например, в словарной статье о женских периодических изданиях акцент сделан на женских журналах, которые выходят в Латвии. При описании женского движения речь идет и о латвийских женских организациях. Вопрос типологии женских образов рассматривается с привлечением фактов и явлений латышской культуры, с использованием произведений латышских авторов. Например, идея экофеминизма иллюстрируется поэзией Иманта Зиедониса, образы падших женщин – примерами из романов Андрея Упита и Иванде Кайи, в качестве идеального типа женщины для патриархальной культурной традиции, образа и образца идеальной жены и матери приводится пример жены Кришьяниса Барона Дарты, которая до конца своей жизни так и не научилась писать, всецело посвятив свою жизнь семье – детям и мужу.

Используя словарь, можно узнать, насколько разнообразен феминизм, представленный в теоретической литературе и в повседневной практике многочисленными *феминизмами*; можно уточнить, чем французский феминизм отличается от американского, а киберфеминизм – от экофеминизма; можно проследить происхождение англицизма «гендер», его становление в качестве социологического концепта и его смысловую трансформацию в XXI веке в таких научных концепциях, как постфеминизм и постгендеризм и т.д. Одна из важных сквозных тем словаря – истории феминизма в Норвегии и Латвии, вдохновленные общими истоками истории европейских идей; объединение норвежского и латвийского феминизма с борьбой за национальную и государственную независимость, типологическое сходство творческих биографий писательниц, активных участниц феминистского движения (Хюльда Гарборг в Норвегии, Аспазия в Латвии); общие вызовы современного мира – от стереотипных гендерных предрассудков до формирования свободного сообщества.

В словарь включен целый ряд статей, которые, на первый взгляд, могли бы в нем отсутствовать, в их числе *translation* (перевод). Но развитие теории феминизма внесло некоторые коррективы в теорию и практику

перевода, уверенность в актуальности словарной статьи *перевод* в контексте феминистских исследований подкрепляется, главным образом, двумя попавшими в поле нашего зрения концепциями зарубежных авторов – это “*Translation and Gender. Translating in the ‘Era of Feminism’*” Луизы фон Флотов и “*Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*”, изданный под редакцией Барбары Кассен, а также идеями латвийских лексикографов о том, что различия в языках и культурах, различия в лексико-грамматической структуре языка и уровне его стандартизации вызваны разной языковой и культурной ситуацией, различиями в исторических контактах языков («преобладающие языковые контакты могут иметь не только позитивные, но и негативные последствия» (Baldunčiks 2015: 11)), а также другими факторами, поэтому логика терминологических предпочтений одного языка не может автоматически переноситься на другой язык.

Структура словаря сформирована в соответствии с другими авторитетными изданиями подобного рода, в качестве путевода читателю послужит указатель содержания. Словарные статьи, как это принято, расположены в алфавитном порядке. Название каждой статьи дано на английском языке, что подчеркивает генеалогию термина, его исторический культурный и языковой контекст, то есть мы имеем дело не с переводами на английский язык терминов, которые возникли на базе латышского языка и в латышской культурной среде, а наоборот. За термином на английском языке следует его соответствие на латышском языке (креативный лингвистический итог совместной работы авторов терминологического словаря, его редакторов и рецензентов), затем следует русский вариант этого термина. Такое предложение связано с тем, что достаточно большое количество словарных статей было написано русскими филологами (и было бы жаль не использовать в проекте их лингвистическую компетенцию), кроме того, подключение третьего языка к дефиниции терминов в названиях словарных статей позволяет достаточно наглядно убедиться в уже сказанном – терминологические стратегии разных языков различны.

Каждая словарная статья завершается указанием *sk. arī* (см. также), то есть ссылками на другие словарные статьи, в которых эти же или родственные термины, понятия, идеи рассматриваются в ином контексте. Для того, чтобы читателю было легче ориентироваться в словаре, список терминов/словарных статей дан на трех языках – латышском, английском и русском. По чисто техническим причинам, а также для большей наглядности словаря в целом и удобства в работе с отдельными словарными статьями использованная при подготовке статьи библиография (в некоторых случаях список использованной литературы по своему объему приближается к объему самой статьи или даже превышает этот объем) дана также в сводном списке научной литературы и размещена в Приложении. Завершает словарь сводный указатель авторов словарных статей (как

видим, он достаточно объемён – словарь создан усилиями девятнадцати человек) с указанием конкретного авторства той или иной словарной статьи.

Как уже было сказано, данный словарь появился вследствие практической необходимости – для реализации международного междисциплинарного исследовательского проекта, и авторы этого издания выражают надежду, что их работа породит новые инициативы для дальнейшего развития терминологии в сфере феминистики и гендерных исследований. Книгу завершает свободная страница для размышлений и заметок читателей. Комментарии и предложения пользователей словаря, которые будут учтены как при совершенствовании уже написанных словарных статей, так и при создании новых, авторы словаря ждут в исследовательском центре Факультета гуманитарных наук Латвийского университета *Feministica Lettica* (по адресу: Рига, улица Висвалжа, 4а, 216 ауд.) или по электронной почте: feministica.lettica@gmail.com.

С благодарностью за творческое сотрудничество всем авторам издания, рецензентам, редакторам издательства «Зинатне», художникам и всем тем, кто способствовал появлению этой книги,

Аусма Цимдиня и Наталья Шром

Литература

- Alcoff L. (1988). Cultural Feminism versus Poststructuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, Vol. 13, No. 3, pp. 405–436.
- Baldunčiks J. (2015). Vārdu un vārdu nozīmju (ne)iekļaušana vārdnīcā: vērojumi un secinājumi. Baldunčiks J., Veisbergs A. (red.). *Vārdnīcas un valoda*. Valsts valodas komisijas raksti, 7. sēj. Rīga: Zinātne, 9.–28. lpp.
- Cassin B. (ed.) (2014). *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*. Princeton: Princeton University Press.
- Džofers Dž. Ē. (2008). *Valoda un politika*. Rīga: Zinātne.
- Flotow L. (1997). *Translation and Gender: Translating in the “Era of Feminism”*. Manchester: St. Jerome Publishing; Ottawa: University of Ottawa Press.
- Offen K. (2000). *European Feminisms 1700–1950: A Political History*. Stanford: Stanford University Press.